

NÆM 2006:135 Jeshøjgård
Øverup By
Herlufsholm sogn
Ø. Flakkebjerg Herred
tidl. Sorø Amt
KUAS FOR 2003-2123-1120

Beretning for arkæologisk prøveundersøgelse

af bopladsspor i form af stolper, gruber og kogestensgruber

Yngre bronzealder? og ældre romersk jernalder (ca. 1000 f. Kr. – Kr. f.)

Historisk/middelalderlig ”ligvej”

Daglig leder og beretningsansvarlig for NÆM: Cand. mag. Birgitte Borby Hansen 2007

Indholdsfortegnelse

Abstract	1
Undersøgelsens forhistorie	2
Administrative data	2
Øvrige data	2
Topografi, terræn og undergrund	2
Målesystem.....	3
Udgravningsmetode	3
Undersøgelsens resultater.....	3
Sammenfatning og tolkning af resultaterne.....	10
Anlægsliste	11
Anlægsbeskrivelse.....	13
Fundliste og -beskrivelse.....	19
Tegningsliste	20
Fotoliste.....	20
Litteratur.....	20

Bilag 1: Det byggemodnede areal ved Jeshøjgård

Bilag 2: GPS indmålte anlæg og søgegrøfter

Bilag 3: Spredning af kogestensgruber

Bilag 4: Udpegede områder til udvidede undersøgelser

Bilag 5: Landmarkslistor i Excel-ark, grøfter og anlæg.

Abstract

Det store kuperede byggemodnede lokalplansområde ved Jeshøjgård blev systematisk prøvegravet med udlægning af søgegrøfter samt relevante udvidelser. I tre tilfælde udvalgte områder til egne udvidede undersøgelser (2006:135 A,B,C): En samling kogestensgruber, bl.a. meget lange eksemplarer, samt to større bopladsområder fra ældre jernalder ca. Kr. f. med p.t. ca. 200 anlæg, flest stolper.

Spredt i grøfterne fandtes ca. 100 anlæg, hovedsagelig kogestensgruber, færre rundede end aflange, med en evt. datering til hhv. bronze- og ældre jernalder. Placering på små plateauer og nær våde lavninger korresponderer med det overregionale fundbillede. Gruberne samt stenfyldte lavninger med samme fyld sættes i forbindelse med rituelle handlinger nær vådområderne, der er velkendte som offersteder for genstande, dyr og mennesker gennem bronze- og jernalder. Lignende stensamlinger dateret til ældre jernalder ca. Kr. f. fandtes ved Lundegård ved Fensmark, ca. 1 km NV for Jeshøjgård.

Der er samlet spor efter aktiviteter på arealet gennem ca. 1000 år, fra grove flintredskaber fra bronzealder (yngre bronzealder?, ca. 1000-500 f. Kr.) til bopladsspor fra ældre jernalder, ca. Kr. f. Først igen fra middelalderen ca. 1000 år senere findes atter spor i form af tegl, keramik samt den historiske ligvej, der højst sandsynligt har sine aner i middelalderen, ca. 11-1200-tallet.

Undersøgelsens forhistorie

Undersøgelsen var foranlediget af en større byggemodning på jorder, tilhørende Martin Nielsen, Jeshøjgård (bilag 1). Efter aftale med bygherren skulle der udføres en omfattende prøvegravning på hele området. Det kuperede landskab bød på flere på forhånd topografisk oplagte lokaliteter. Der var ikke på forhånd registreret nogle sb-punkter på arealet (se www.dkconline.dk), men derimod flere i forbindelse med de omfattende undersøgelser på arealet ved Maglebjerg vest herfor (se NÆM 2004:114 samt sb. numrene 62 og 63 for Herlufsholm sogn). Ved Maglebjerg fandtes mange spor af aktiviteter, bl.a. hundredvis af kogestensgruber og en jordfæstegrav; tilhørende egentlige bopladsrester kunne derfor forventes ved Jeshøj. Det topografiske punkt Jeshøj, 65 meter over havet, kunne muligvis dække over en overpløjet gravhøj som ofte blev lagt på disse punkter. Desuden kunne det forventes at finde spor af en historisk ligvej mellem Vridsløse og Øverup By. Ligvejen blev anvendt frem til 1850'erne som transportvej for begravelser på Vridsløse Kirkegård, hvor kirken var nedlagt allerede i 1560. Vejen har sandsynligvis været brugt tilbage i middelalderen som kirkesti. Vejen var intakt op til ca. 1960 hvor den begrædeligt blev pløjet væk, og eksisterer derfor på kort op til den tid. Projektering begynder iflg. Martin Nielsen 15/11-2006 og kører til marts 2007. Anlægsarbejder begynder på det kommunale areal (se 2006:161) i 2007, på Martin Niensens areal i 2008.

Administrative data

Administrativ korrespondance: se museets sag NÆM 2006:135.

Undersøgelsen blev foretaget af NÆM og bekostedes af bygherren, Martin Nielsen, jvnf. Museumsloven. Maskinkraft blev stillet til rådighed af bygherren. Beretning og genstande opbevares på NÆM.

Øvrige data

Undersøgelsen påbegyndtes d. 23/10 2006 og afsluttedes d. 29/3 2007. I hele februar samt den første halvdel af marts 2007 måtte undersøgelserne indstilles p.g.a. ekstrem våd og vandlidende jordbund. Daglig leder var cand. mag. Birgitte Borby Hansen (BBH), Roskilde, en del af tiden assisteret af BA Kim Christoffersen (KC), Næstved Museum. 30-31/10-06 deltog skolepraktikant Asger Bjerre-Nielsen (ABN), Abildshøjsskolen, Præstø. Mulden blev afrømmet med en JCB rendegraver med 180 cm rabatskovl fra 23/10- 10/11, derefter med en Takeuchi 7,5 ton gravemaskine på bæltet med 170 cm rabatskovl, fra HRJ Service, Enø. Maskinfører var Thomas Dunager. Der blev løbende og efter prøvegravningen udført tildækning af grøfter.

Vejret

I slutningen af oktober var det overvejende skyet og regnfuldt, få dage med sol, med temperaturer mellem 8-15 grader + C. I november ligeledes få soldage, overvejende skyet og med en del regn samt i starten af måneden tillige snestorm. Temperaturerne svingede mellem frysepunktet og max. 12 grader + C. December var overraskende mild for årstiden med temperaturer op til 10 grader + C, meget skyet og også en del regn. Den megen nedbør forårsagede en meget opblødt overmuld, hvor maskinen flere steder sank igennem. Fortsatte varmegrader på 4-8 grader + C samt ekstreme mængder regn vanskeliggjorde færdsel på arealet i januar måned. De fleste grøfter og felter stod under vand eller var omdannet til åbne vandkanaler. Den ekstremt opblødte markoverflade besværliggjorde desuden en deraf langsommelig færdsel rundt i området. I hele februar samt den første halvdel af marts 2007 måtte undersøgelserne indstilles p.g.a. ekstrem våd og vandlidende jordbund.

Formidling

Der blev ikke udført nogen formidling i prøvegravningsforløbet.

Topografi, terræn og undergrund

Området ved Jeshøjgård er præget af et kuperet landskab. Arealet øst for gården er domineret af den topografiske markante højde Jeshøj, 65 meter o.h., på den østligste del. Herfra falder terrænet mod nord og mod vest, ind mod gården; der ses en anden mindre højde nær selve gården. Mellem de bløde bakker ses flere mindre plateauer. Arealet vest for gården er domineret af en kunstigt anlagt sø og tilhørende beplantning. Søen er anlagt for ca. 10 år siden af Martin Nielsen til forbedring af faunaforhold for bl.a. frøer. Der er drænet for at bortlede surt regnvand fra søen, så denne hovedsagelig består af rent grundvand. Den opgravede fyld fra søen er lagt hvor beplantningen er foretaget. Omkring søen og remiserne er et rigt dyreliv i form af fugle, bl.a. falke, harer og mængder af rådyr. Syd for søen er der tale

om et blødt, lavt kuperet terræn der falder i bløde bakker mod vest og ned mod søen. Højeste punkt er nær Jeshøjvej. Nord for søen ses flere små plateauer mellem små lave bakker, samt lavninger i terrænet. Undergrunden på stedet er domineret af moræneler eller grus, overvejende ler, mere eller mindre stenet.

Målesystem

Der er ikke anvendt noget overordnet målesystem. Alle grøfter, felter og anlæg er indmålt med håndholdt Magellan Spor Trak GPS.

Udgravningsmetode

Arealet blev prøvegravet systematisk med udlægning af søgegrøfter i NV-SØ retning (bilag 2). Der blev anvendt de ovennævnte gravemaskiner med rabatskovl til trækning af i alt 42 søgegrøfter med en indbyrdes afstand på ca. 20 meter. Grøfterne er fordelt ud over hele terrænet, parallelt med hinanden. Større og mindre udvidelser blev foretaget i forbindelse med flere af grøfterne, hvor det skønnedes relevant (se plantegninger 1:50). Disse udvidelser bærer tillige grøftens nummer.

Ved registreringen anvendtes almindelige skovle, spader, skelskeer, tommestokke, metalmålebånd o.l. Der blev gjort optegnelser på papir i notesbog samt på tegneplast. Alle grøfter, felter samt anlæg er indmålt i terræn med GPS. Fundne anlæg er tildelt en anlægsbetegnelse via arabertal. Udvalgte repræsentative anlæg blev snittet og nærmere undersøgt (se anlægsliste og- beskrivelse, samt tegningsliste).

I tre tilfælde har udvidelser udvirket en egen udvidet undersøgelse under eget tillægs journalnummer, hvilket gælder udvidelser ved grøft 2-3, 9-11 og 36-37 (bilag 4). Rapporteringen er som følger:

- **NÆM 2006:135:** samlet overordnet prøvegravningsrapport (denne).
- **NÆM 2006:135A, Jeshøjgård I:** udvidet område ved grøft 2-3. Boplads. Afventer.
- **NÆM 2006:135B, Jeshøjgård II:** udvidet område ved grøft 9-11. Boplads. Afventer.
- **NÆM 2006:135C, Jeshøjgård III:** udvidet område ved grøft 36-37. Kogegrubefelt. Afventer.

Undersøgelsens resultater

For grøfters placering i terrænet henvises til bilag 2. Se også plantegninger 1:50. For nærmere beskrivelse af anlæg i grøfterne henvises til anlægslisten og anlægsbeskrivelsen. FS=fyldskifte. KG=Kogestensgrube. Ø=diameter.

Grøftbeskrivelse

Grøft 1

Trukket S-N. Tyndt pløjelag. Stiv rødgul stenet ler. Smalle pløjesor i leret. I nordlige del ses et rundet FS, 170x190 cm, gråbrun muld med sodpletter og stumper af skørnede sten, en KG. Dækket før indmåling.

Grøft 2

Trukket S-N. I syd et ældre muldlag, sandsynligvis nedpløjet fra bakken. Moderat stenet sandet/gruset ler. Opad højden mod nord aftager muldlaget. Et lille rundet sodet FS. Et aflangt sodet FS, Ø 115 cm, sodet muld med skørbrændte sten, en KG. Nord for denne ses ca. 50 cm gammel muld, heri en kæmpesten stående på højkant, ca. 35x100x100 cm.

Grøft 3

Trukket S-N. I syd et ældre muldlag, sandsynligvis nedpløjet fra bakken. Moderat stenet sandet/gruset ler. Hen langs østkanten af den markante højde Jeshøj blev der påtruffet adskillige boplads spor i form af stolper, gruber og kogestensgruber, hvorfor der blev foretaget to udvidelser med forbindelse til grøft 2, samt stikgrøfter op mod det højeste punkt på Jeshøj. Ud fra fordelingen af ca. 140 tætliggende anlægsspor på de to nærliggende felter samt i grøfterne synes disse at strække sig langs højdens østside ca. 70 meter i nord-sydlig retning og ca. 40 meter i øst-vestlig retning. Adskillige af stolperne danner strukturelle forløb øst-vest. I overfladen af flere anlæg ses keramik af ældre romersk jernalders karakter (ca. Kr. f.). Bopladsen stækker sig ikke op på selve Jeshøj, hvor pløjelaget er meget tyndt og hvor der er meget afpløjet. Der ses heller ingen spor af en evt. gravhøj. Der skal foretages en samlet udvidelse på stedet på ca. 40x70 meter. Udvidede undersøgelser afventer til foråret 2007.

Grøft 4

Trukket S-N. Tyndere ældre muldlag i syd end i forrige grøfter; aftagende. Mere leret grus end ler, temmelig stenet og flintholdig. Et aflangt rundet let sodet FS, ca. 90x160 cm. Lidt N herfor et rundet muldet FS, mørkegrå, svage trækulsspor, ca. 100 cm Ø, en afpløjet KG? Ca. 2 meter N herfor et do. FS, dog uden trækul, ca. 75x90 cm Ø. Ca. 2,5 meter N herfor et do. med trækulsnister, ca. 70 cm Ø. Ca. 4 meter N herfor et svagt sodet muldet stærkt stenet FS, ikke brændte sten, ca. 110 cm Ø. Det lerede grus på stedet er ekstremt sten/flintholdigt. Ud for feltudvidelsen i grøft 3 ses et rundet gråligt muldet FS, ca. 55 cm Ø, stadig ekstremt stenet ler. Ca. 6 meter N herfor et do. ca. 35 cm Ø. På selve toppen af Jeshøj ses ekstremt tyndt pløjelag og grålig gruset kalkholdig ler samt tætte pløjesor i gruset. Toppen er totalt afpløjet. Nedad Jeshøj mod nord ses kun tyndt muldlag under pløjelaget og meget stenet gruset ler.

Grøft 5

Trukket S-N. Gruset stenet ler, mørk gulbrun med mange små sten i morænen. Del af grålig muldet grøft, bredde ca. 65 cm. På sydvestkanten af Jeshøj ses en rundet KG, 110 cm Ø, tætpakket med skørbrændte sten og skærver. Hen langs vestkanten af Jeshøj ses kun et mindre kraftigt ældre muldlag, ca. 20 cm tykt, i ujævne skiftende forløb. På nordvestkanten af Jeshøj ses en KG, sodet muld, pakket med skørbrændte sten, ganske store, op til 30 cm Ø, anlægget er rundet, ca. 150x160 cm. På nordkanten af Jeshøj ses næsten kun pløjelag samt pløjesor i leret. Nordligst i grøften ses muldopfyldt lavning ca. 8 meter bred, med grå fugtig sandbund; gammelt vandløb? Har omtrent retning ned mod vådhul nordøst for Jeshøj.

Grøft 6

Trukket S-N. Grågul gruset stenet ler. Kun pløjelag i sydenden. Et rundet gråbrunt muldet FS Ø 40 cm. Et do. lidt N herfor. Et afrundet/aflangt FS af samme fyld, ca. 50x140 cm. Ud for Jeshøj et aflangt mindre FS med muld og sodpletter, ca. 50x130 cm. Nedad bakken mod nord ses et tiltagende ældre muldlag, ca. 50 cm. I bunden af dette og under ses en KG, sodet, med trækul og skørnede sten, Ø ca. 190 cm, den ligger således dybt! Næsten for enden af skråningen mod nord, før det flader ud i et plateau, i grålig grus med sten. I lavning mod nord ses muld- og stenopfyldt. Herved et sodet aflangt FS samt et do., tæt ved lavningen.

Grøft 7

Trukket S-N. Sydligt i grøften ses muld- og stenopfyldt samt flere gamle tegldræn. Under ca. 75–80 cm muldopfyldt ses en plamage med trækul og skørbrændte sten, en KG? I så fald i vand, da der nu, efter dræning, ses vand i kanten af denne. På nordkanten af lavning ses en diffus plettet sodet plamage – del af opfyldt? Lavningen strækker sig ca. 30 meter nord-syd i grøften, få sten i undergrunden. Et sodet aflangt forløb sandsynligvis gammelt dræn, bredde ca. 65 cm, grøftelignende (nord for lavning). Ca. 50 meter nord for lavning ses atter opfyldt vådbund og et enkelt muldet rundet FS, ca. 40 cm Ø. Lavningen strækker sig ca. 7 meter nord-syd i grøften; der ses tillige et gammelt tegldræn. På kanten af lavning ses en KG, velbevaret, ca. 100x170 cm, pakket med skørbrændte sten og sodet fyld, samt rødbrændt ler. Lige nord herfor en aflang større grube, muldet, med sodet KG lignende anlæg i hver ende, med ben og skår (ÆJA?). De to sidstnævnte anlæg ligger nærmest på et lille plateau; der udvides omkring men der ses ikke yderligere anlæg (ABN graver i gruben og opsamler ben og skår). På plateauet ses nærmest kun et tyndt pløjelag. Nord herfor falder terrænet og der ses tiltagende tykkere ældre muldlag, ca. 50 cm, nedad skråningen mod nord; undergrunden skifter til ren grus. Under muldlag ses et rundet aflangt FS med sodpletter i muld og grus, ca. 80x145 cm. Nordligst i grøften en KG, velbevaret, tætpakket med skørbrændte sten og sodet gruset muld, Ø ca. 130 cm, rund. Ca. 9 meter nord herfor en do. men mere afpløjet, ca. 120x150 cm, sodplettet, ingen skørbrændte sten.

Grøft 8

Trukket S-N. Ca. 30 cm gammel muld, sporadiske pletter af søområde, som i forrige grøft. Et aflangt sodet FS, ca. 75x130 cm, ingen skørnede sten. En bred grøft, øst-vest, 150 cm, let sodet, muldet. Adskillige dræn i sydenden af grøften – der har været meget fugtig! Op mod plateauet aftager muldlaget til kun pløjelag, leret kun let stenet undergrund. Ca. 10 meter ud for sydenden af rønnebærhæk opsamlet et sortgodsskår (middelalder) fra overfladen. I grøften ses et muldet område med et stykke munketeglg; der udvides; ingen anlæg kun muld. Nord i grøften ses over ca. 30 meter nord-syd et opfyldt moseområde, de blev gravet et prøvehul ned til den våde tørv. Få meter fra nordkanten ses et dobbelt rundet KG-lignende FS ("brilleformet"), sodet, skørnede sten, rødbrændt ler i kanten. Bredde ca. 110 cm, længde ca. 195 cm.

Grøft 9

Trukket S-N. Der påtræffes adskillige FS i form af stolper, gruber og KG, hvorfor der udvides ca. 18x18 meter. FS kan ikke umiddelbart afgrænses. Nord i grøften ses ud for område med munketeglg i forrige grøft en samling sten samt skørbrændte plamager, evt. stensamling med KG.

Grøft 10

Trukket S-N. Gulbrun leret grus, få sten, ca. 20 cm gammel muld under pløjelag. Ud for bopladsområde i grøft 9 påtræffes mere af samme; udvidelse mellem grøft 10-11 viser flere FS, hvorfor de to grøfter skal forbindes i en senere samlet udvidelse.

Nord herfor ses spredte sodede plamager og en sodet grøft. Nordligst ses opfyldt lavning med sten og muld samt dræn.

Grøft 11

Trukket S-N. Sydligt ses ca. 20-30 cm gammelt muldlag samt dræn. Ud for samme bopladsområde i grøft 9-10 ses lignende FS igen, hvorfor bopladsstrøget fortsætter også her. Bl.a. flade sandsten i lille samling – en grav?? Nord for bopladsen ses flere dræn og et ældre muldlag på ca. 30 cm samt en bred vandlidende grøft. Sandsynligvis et gammelt dræn. Der ses en lavning der strækker sig ca. 30 meter N-S i grøften, før gammel muld ophører og der kun ses pløjelag. Nordligt ses en rundet KG, skåret af et dræn, svagt sodet med skørbrændte sten, Ø ca. 80 cm. Nordligt ses igen en lille muldopfyldt lavning; på nordkanten af denne ses en stor meget sodet KG pakket med skørbrændte sten og skærver, ca. 130x170 cm. Få meter nord herfor ses en amorf muldet grube med lidt sodet fyld, lidt skørbrændte sten samt et lille randskår med lige og lige afskåret rand, ÆJA? Efter en lille bakke kun med pløjelag ses på nordsiden et rundet muldet FS med lidt trækul og sten, tilsyneladende ikke skørnede, Ø 170 cm. På kanten af lavning nordligst i grøft ses et diffust sodet ovalt FS ca. 95x130 cm, lidt skørbrændte sten (KG). I nordenden af grøften ses ca. 20 cm gammel muld, fra bunden af dette er opsamlet 2 grove flintflækker.

Grøft 12

Trukket S-N. Ud for samme bopladsområde i grøft 9-10-11 ses lignende FS igen, hvorfor bopladsstrøget fortsætter også her.

Grøft 13

Trukket S-N. Ingen anlæg her på den lille bakkens top; dvs. bopladstrøget fra grøft 9-12 ikke fortsætter op på selve toppen men ligger på bakkens østside.

Grøft 14

Trukket S-N. Stenet flintholdig gruset ler, stedvis ses tynde plovstriber. Kun pløjelag. Ingen FS.

Grøft 15

Trukket S-N. Lige ved Jeshøjvej ses en samling store sten liggende i gammel muld og pløjelag – opfyldt ved vej. Undergrund er stenet gruset ler. Ingen FS.

Grøft 16

Trukket S-N. Lige ved Jeshøjvej ses en KG, ca. 110x160 cm., sodet muld, pakket med skørbrændte og skærver, forstyrret i overfladen af pløjning. Pløjelaget et tyndt, der ses kraftige plovstriber. Temmelig gruset stenet ler. Der ses et lille rundet FS ca. 30 cm Ø, svagt muldet, svagt sodet. En amorf let sodet

plamager. På højeste punkt nær grøftens nordende ses 2 diffuse sodede afpløjede pletter med ca. 2 meters mellemrum – afpløjede KG (?). Nordligst en opfyldt lavning.

Grøft 17

Trukket S-N. Nær Jeshøjvej ses påfyldt ældre muld, sandsynligvis fra vejanlæg (vej ligger højt); dræn under mulden. Meget stenet gruset ler. Lige under pløjelag ses en rundet KG, Ø 100 cm, sodet, med trækul, skørbrændte sten og skærver. Tæt nord herfor 2 let amorfe svagt sodplettede muldede plamager, den ene forstyrret af dræn. Der påtræffes kanten af nu drænet og muldopfyldt stor lavning som ses tydeligt i terrænet lige vest for grøften. Op over bakken mod nord ses kun pløjelag og stærkt stenet gruset ler. Her ses et svagt sodpletlet let muldet rundet FS, 50 cm Ø. Den kraftige stenede undergrund aftager til gruset ler. En superellipseformet KG ca. 100x160 cm., stærkt sodet, stumper af skørbrændte sten, gennemskåret af et dræn. Der ses adskillige dræn i området samt en smal opfyldt lavning. På højeste punkt mod nord ses kun pløjelag samt plovstriber.

Grøft 18

Trukket S-N. Stenet gruset ler, pløjelag; i sydenden flere dræn. Der rammes sydkanten af samme lavning som i forrige grøft. Lige på nordkanten af lavningen ses en KG, ca. 90x120 cm., svagt sodet grus, sodede brændte sten. Lavningen er lavbundet og smal; der ses flere dræn i og ved den. Opad bakken ses tyndt pløjelag og plovstriber i den stenede ler. Lige før højeste punkt ses et tørvefyldt fugtigt mindre område. På bakkens plateau udvides omkring 3-4 svagt muldede rundede/aflange FS, 60-80 cm Ø, med lidt sodning i pletter; der ses dog ikke yderligere.

Grøft 19

Trukket S-N. Der ses kant af samme lavning som i forrige grøfter samt adskillige dræn. Nord for lavningen ses opad bakken kun pløjelag samt plovstriber. På bakkens plateau ses en diffus let sodet KG i grus, brændte skærver, Ø 70 cm.

Grøft 20

Trukket S-N. Der ses kant af samme lavning som i forrige grøfter. På nordkanten af lavningen ses flade sandsten liggende i lille samling, i omtrentlig forlængelse af hinanden; skal undersøges som værende evt. grav. Stenene ligger dels i gammel muld, dels i grus. På bakkens plateau ses et stort rundet FS med muld og ubrændte sten, ca. 4x5 meter; stedvist ses plamager med KG-fyld. Ca. 13 meter nord herfor på samme plateau ses en KG, sodet muld og leret grus med brændte sodede sten, ca. 90x130 cm. Her ses ekstremt stenet gruset ler! Ca. 13 meter nord herfor ses endnu en KG, med sodet grus og brændte sten samt hvidbrændt flint, ca. 110x140 cm. Nord herfor en KG, sodet med brændte sten, ca. 140 cm Ø. I slutningen af grøften ses en svagt sodet plet ca. 60x85 cm (bund af KG?).

Grøft 21

Trukket S-N. Samme store lavning som ses i grøft 17-20 har her sin vestgrænse. Meget stenet gruset ler. På sydkanten af lavningen ses et aflangt muldet svagt sodet FS, ca. 90x200 cm, ingen synlige brændte sten – KG? På lille plateau ses en diffust sodet bundrest af en KG, ca. 80x135 cm, lige under pløjelag i leret grus; ved siden af en lille amorf sodet plet. Ca. 18 meter nord herfor ses en anden bundrest af en KG med pløjspor igennem, lige under pløjelag, med sodet diffus fyld og enkelte skørnede stenstumper, Ø 100 cm. Ca. 20 meter nord herfor ses en rund lille KG, ca. 70 cm Ø, med sodet muldet grus og skørbrændte sten og skærver, lige under pløjelag.

Grøft 22

Trukket S-N. Nær sydenden af grøften ses en KG, ca. 120x160 cm, sodet muldet grus med brændte sten, lige under pløjelag. Lige nord herfor en svagt sodet forstyrret plet. Pløjelag og plovstriber. Der køres gennem en opfyldt mindre lavning med ca. 30-50 cm. gammel muld og sten. Nær nordenden af grøften ses en KG, ca. 100x150 cm, sodpletlet, muldet grus og brændte sten.

Grøft 23

Trukket S-N. Pløjelag og plovstriber, stenet leret grus. Der ses en KG, ca. 110x160 cm, sodpletlet muldet grus og sodede sten.

Grøft 24

Trukket S-N. Pløjelag og plovstriber, stenet leret grus.

Grøft 25

Trukket S-N. Pløjelag og plovstriber, stenet leret grus.

Grøft 26

Trukket S-N. Syd i grøften ses samlinger af marksten i muld og grus, området er omgravet i forbindelse med dræning til den nærliggende nuværende sø. Ekstremt stenet leret grus, pløjelag og plovstriber.

Grøft 27

Påkørt muld nærmest Jeshøjvej. Ellers kun pløjelag med plovstriber i det gullige nærmest stenfri grusede ler.

Grøft 28

Trukket S-N. Gulbrunt gruset næsten stenfri ler, stedvist ses ældre muldlag på ca. 20 cm.

Grøft 29

Trukket S-N. Gulbrun næsten stenfri klæg ler. Pløjelag. Opad bakken mod nord ses ca. 20-30 cm gammel muld. Et diffust sodplettet FS, ca. 90 cm Ø, under gammel muld. En muldet sodet KG, ca. 110x140, sodet muldet grus og sodede sten, i gammel muld. Ca. 4 meter nord herfor en sodet KG, sodede sten, i gammel muld (delvist afrømmet). I nordligste halvdel af grøften ses atter en stærkt stenet moræne, flere steder med større sten; derover kun pløjelag.

Grøft 30

Trukket S-N. I syd næsten stenfri fed ler. Ca. midtvejs ses et lidt amorft nærmest bananformet FS, svagt sodplettet muld, blandet med grus og sten, ca. 80-100x300 cm; ingen brændte sten. Mod nord ses mere stenet ler. Et ca. 3,5 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med nyere muld og teglstumper; del af "ligvejen".

Grøft 31

Trukket S-N. Kalkholdig gruset ler; stedvist ses pløjestriber. En KG, 70x220 cm., lang og smal, atypisk form, sodet, pakket med skørbrændte sten, lige under pløjelag. Et ca. 2,5 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med nyere muld og røde teglstumper; del af "ligvejen". Der ses plovstriber i næsten stenfri gullig ler.

Grøft 32

Trukket S-N. Kalkholdig gruset ler med plovstriber, gruset ler, stedvist mere klægt og stenet. Stedvist ses ældre muldlag på ca. 30 cm. Et ca. 3 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med muld, røde teglstumper, stumper af jernramme til staldvinduer o.l.; del af "ligvejen".

Grøft 33

Trukket S-N. Gruset stenet gulbrun ler. Et ca. 3 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med muld, teglstumper af rødt og gult tegl; del af "ligvejen". Større svagt muldet gruset plamage, delvist afrømmet.

Grøft 34

Trukket S-N. Fed stenet gulbrun ler. Et diffus sodet gruset svagt muldet FS, 80 cm Ø. Et ca. 3 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med muld, teglstumper af rødt og gult tegl, jernstumper; del af "ligvejen".

Grøft 35

Trukket S-N. Syd i grøften ses ca. 30 cm. gammel muld. I gruset ses flere store morænensten; undergrunden er her meget stenet. Svage lyse lerstriber kan være rester af "ligvejen".

Grøft 36

Meget stenet gruset ler! Syd i grøften ses en KG, 120x170cm, sodet muldet grus, skørbrændte sten, lige under pløjelag. Nordligt i grøften ses en sodet plet, let muldet ler, Ø 75 cm.

Grøft 37

Trukket S-N. Stærkt stenet gruset ler! Der udvides omkring flere KG, bl.a. smalle og aflange på op til 400 cm. Der fremkom i udvidelse 8-9 KG, som ligger lige på kanten af tydelig lavning, oprindelig gammel sø/mose; de ligger i stenet leret grus. Grubesamlingen afstedkommer en udvidet undersøgelse. Ca. 20 nord for udvidelsen ses en plamage med svagt muldet sodet fyld, ca. 65x110cm; der ses ingen synlige brændte sten. I nordenden af grøften nær nuværende sø ses en KG, ca. 100 cm Ø, sodet, med skørbrændte sten.

Grøft 38

Trukket S-N. Stenet leret grus/gruset ler.

Grøft 39

Trukket S-N. Grøften går ned gennem lavningen omtalt med grøft 37; der ses ca. 30 cm muld; ingen tegn på tørv. På nordkanten af lavningen ses delvist i/under gammel muld en KG, sodet fyld med sodede brændte sten, ca. 80x120 cm. Nordligst i grøften ses på kanten af en lille synlig lavning en KG, Ø 200 cm, sodpletet muld, pakket med skørbrændte sten og skærver. Den ligger under 20-30 cm gammel muld. Lavningen ses lige vest for grøften samt delvist nordfor, hvor der bliver meget stenet fyld i grøften. Nordligst i grøften ses omrodet fyld af muld og ler, med tegl og jernstumper, sandsynligvis del af "ligvejen".

Grøft 40

Trukket S-N. Stærkt stenet leret grus. Pløjelag. Nordligst køres gennem lille muldopfyldt lavning, i mulden ses teglstumper; evt. del af "ligvejen".

Grøft 41

Trukket S-N. I starten af grøften ses en KG, sodet muldet grus med skørbrændte stenstumper, Ø 80 cm, liggende under ca. 20 cm gammel muld. Ligger lige vestkanten af samme lavning som omtalt i forrige grøft. Meget stenet leret grus. I nord køres gennem endnu en lille muldopfyldt lavning, der ses flere dræn.

Grøft 42

Trukket S-N. I syd ca. 10 cm gammel muld. Stenet leret grus. På sydkanten af samme lavning som i grøft 40-41 ses en KG, sodet, muldet leret grus, lidt skørbrændte skærver, Ø ca. 100 cm. Nord i grøften ses også den anden lille lavning.

Forhistoriske anlæg

Ved forundersøgelsen blev der registreret omtrent 100 forhistoriske anlæg, fordelt spredt i søgegrøfterne og på mindre udvidelser. De mange anlæg på de udvidede felter udgør p.t. endvidere ca. 215 anlæg, hovedsagelig stolper fra bebyggelse, som skal registreres og undersøges ved udvidede undersøgelser (se herunder). Disse er ikke nummereret eller på anden måde registreret i prøvegravingsforløbet.

Jeshøj

På selve højden Jeshøj kunne der evt. forventes spor efter en sløjfet gravhøj, også med stednavnet in mente. Men pløjelaget var meget tyndt og selve højden var meget afpløjet. Der var således ingen spor efter en evt. gravhøj. Men på højdens østside fandtes spor af en jernalderboplads (se herunder).

Kogestensgruberne

Den hyppigst forekommende anlægstype i søgegrøfterne er kogestensgruberne (KG), hvilke udgør over halvdelen. Ca. 40 kan bestemmes med stor sikkerhed som KG ud fra tilstedeværelsen af sortsvedne sten o.l., mens ca. 16 erkendtes som sodede pletter, der antages at udgøre afpløjede bundrester af KG. Flere af KG ligger kun lige under pløjelag, hvorfor en afpløjning har fundet sted gennem årene.

KG fordelte sig jævnt over hele terrænet, visse steder i små samlinger: bl.a. ved grøfterne 18-20 samt 36-37 (sidstnævnte skal undersøges nærmere i udvidet undersøgelse). Da søgegrøfterne kun viser et udsnit af

KG, ville flere udvidelser uden tvivl have vist flere samlinger af KG. Der er en tendens til placering på eller ved højder og små plateauer, men især tæt på kanten af nu opfyldte/drænede lavninger (bilag 3).

Kogestensgrubernes form er rundet, ellipsoformet eller aflang. Der ses en del runde KG, men der er en tendens til at der er flest aflange KG på Jeshøj, ofte hvor længden er lidt mere end bredden. Dog dukkede der flere KG op med direkte smal aflang form, op til 4 meters længde! Hvor det er muligt blev der hjemtaget trækulsprøver til C-14 datering. Anlæggene ved grøft 36-37, der er udvalgt til udvidede undersøgelser, kan forhåbentligt dateres via C-14-metoden.

Formen har i forskningen været anvendt som en ledetråd til datering. På Fyn har man gjort den erfaring at cirkulære gruber med rundet bund næsten altid kan dateres til yngre bronzealder (ca. 1000-500 f. Kr.) mens anlæggene fra den tidlige jernalder (500 f. Kr. 400 e. Kr.) fremtræder mere ovale eller rektangulære med lige sider og flad bund.

Gennemgående fænomen i Danmark er beliggenheden på plateauer eller skrånninger ned mod vådområder, vandløb, moser, enge, ådale, fjorde o.l. Dette forhold kan også bekræftes her ved Jeshøj. Der sjældent spor af direkte bebyggelse nær gruberne. Dette synes ikke at være tilfældigt. Gruberne indgår ifølge de nyeste teorier sandsynligvis i en proces i den yngre bronzealders og tidlige jernalders kult. Sydning af indpakkede madvarer mellem de gloende sten og evt. indtagelse af disse, kunne som socialt fænomen og samlingspunkt, kombineret med offerhandlinger, finde sted ved vådområderne, adskilt fra selve bopladsen. Vådområderne selv anvendtes som bekendt også som offersteder med deponering af bl.a. kostbare bronzer, dyr og mennesker gennem hele bronze- og jernalder.

Gruber og stolper

Der blev fundet flere hundrede stolper og gruber ved foreløbige undersøgelser ved grøfterne 2-3 og 9-12. Der begge steder tale om bopladsområder. Ved grøft 2-3 (2006:135A) ligger bopladsen på østsiden af højden Jeshøj. Der foretaget to foreløbige sammenhængende udvidelser i grøft 3, delvist forbundet med grøft 2, hver på ca. 13-22 og 20x30 meter. Der ses mange stolper samt nogle mindre gruber samt enkelte KG på kanten af højden, i alt ca. 140 anlæg. Keramik daterer foreløbig bopladsen til tidlig ældre romersk jernalder, ca. Kr. f. Der bør udvides til et samlet felt på ca. 40x70 meter.

Endnu et bopladsområde dukkede op ca. 150 meter sydvest for det først opdagede område på selve Jeshøj (2006:135A). Det nye område (2006:135B) ligger lige øst for selve Jeshøjgård, på et plateau på østsiden af en mindre bakkekam, som bopladsstrøget tillige fortsætter op ad. Mod nord er det afgrænset af en opfyldt lavning. Mod øst og vest synes den at ebbe ud til få anlæg i de yderste grøfter 8 og 12. Mod syd synes den afgrænset i grøfterne.

Der kan i to mindre udvidelser samt over 5 søgegrøfter p.t. ses ca. 75 anlæg i form af stolpespor, gruber, grøfter og kogestensgruber samt en mulig lille grav dækket af sandstensflise. Den meget mørke fyld i anlæggene ligner den fyld der ses ved 2006:135A, som er dateret til ældre romersk jernalder. Der kan foreløbigt forsigtigt foreslås samme datering hér. Området skønnes p.t. at strække sig ca. 80 meter øst-vest og ca. 50 meter nord-syd, hvorfor der bør udvides til et samlet felt af denne størrelse.

Spredt i grøfterne fandtes endvidere rundede og amorfe muldede fyldskifter, mere eller mindre diffuse. Evt. mindre udvidelser ved disse viste ikke tegn på samlede bopladsstrukturer. Enkelte grøfter samt større jordfaste sten blev påtruffet enkelte steder. Der blev ekstra afrømmet omkring disse sten uden tegn på anlæg ved disse.

Stenfyldte lavninger

På sydsiden af en bakkes plateau i grøft 20, ca. 20 meter fra markant lavning, fandtes en større uregelmæssig plamag ca. 325x350 cm, bestående af stærkt sodet og sandet muld, med mange sortsvedne og ildsprængte sten, samt lidt brændt flint. Et snit viser en uregelmæssig fordybning ca. 30 cm dyb. Anlægget med KG-fyld synes deponeret derfor i en naturlig fordybning. Der synes at være tale om samme fænomen som kunne iagttages ved Lundegård ved Fensmark (se NÆM 2006:133). Der kan være tale om en form for rituelle deponeringer i stenbunker, hvori der også har indgået opvarmning af sten til tilberedelse af fødevarer. Ved Lundegård fandtes skår af lerkar fra ældre jernalder samt dyreknogler, bl.a. et hundekranie. Fænomenet er tidligere beskrevet omkring nogle vestjyske stensamlinger fra ældre jernalder (C.J. Becker 1972 side 52 ff.).

Ligvejen

Der kunne ses spor af den historiske ligvej i grøfterne 30-35 samt 39 og evt. 40. Et ca. 3 meter bredt forløb i grøfterne, orienteret øst-vest, med muld, røde og gule teglstumper, stumper af jernramme til staldvinduer o.l., udgør de sidste rester af ligvejens fyld, der ellers er grundigt fjernet og ompløjet.

Fund fra området

Der blev fundet flere flintafslag i pløjelaget ved afrømning; flere er retoucherede, dvs. med efterbearbejdet æg. Et skiveformet afslag udgør en skraber, til bearbejdning af skind o.l. Afslagene er hovedsagelig kraftige og grove, hvilket kunne angive en datering indenfor bronzealder, hvor man netop anvender lidt grovere flintredskaber. Flintafslagene ligger ved grøfterne 7-12 og 29-34, hvilket kunne indikere en aktivitet i disse to områder i løbet af bronzealderen.

Der blev ved grøft 2-3 fundet skår af lerkar, hovedsagelig skår af hårdtbrændte oftest fintmagrede kar af ældre jernalders type; en del kunne nærmere dateres til starten af ældre romersk jernalder ca. Kr. f.. Godset tyder på en vare af en vis kvalitet. Skårene tilhører bopladsspor der skal undersøges nærmere.

Et stykke munketegls fra grøft 8 samt et sortgodsskår i nærheden ved grøft 10 tyder også på middelalderlig aktivitet i området.

Sammenfatning og tolkning af resultaterne

På det byggemodnede areal øst og vest for Jeshøjgård blev der trukket i alt 42 søgegrøfter i NV-SØ retning med 20 meters mellemrum. Der blev foretaget mindre udvidelser hvor det skønnedes relevant. Ved to områder mellem grøft 2-3 og 9-12 blev der foretaget større udvidelser, der godtgjorde tilstedeværelsen af to større bopladsområder med i alt lidt over 200 anlæg, hovedsagelig stolpespor fra bebyggelse. Den ene boplads ligger på østsiden af selve Jeshøj, den anden ca. 150 meter vest herfor, tæt ved Jeshøjgård. Bopladserne dateres ud fra fund af keramik til ældre jernalder ca. Kr. f.. De er endnu ikke totalt afgrænsede og afventer yderligere afrømninger. Ved grøft 36-37 vest for Jeshøjgård fandtes en samling af kogestensgruber, bl.a. atypiske aflange eksemplarer, op til 4 meter lange. Også disse afventer yderligere undersøgelser og kan forhåbentligt dateres via C-14 metoden.

På selve den kraftigt afpløjede Jeshøj fandtes ingen spor efter en overpløjet gravhøj. Der fandtes ingen andre spor på arealet der umiddelbart kunne tolkes som grave.

Spredt i grøfterne fandtes ca. 100 anlæg, hvoraf de fleste udgøres af kogestensgruber, liggende spredt enkeltvis eller i små samlinger. Den aflange form dominerer over de runde eksemplarer. Andre danske undersøgelser tyder på at de aflange kogestensgruber ofte tilhører ældre jernalder, hvilket kunne sætte anlæggene i relation til bopladserne på området. Indsamlede trækulsprøver kan forhåbentligt kaste lys over deres datering og evt. relation til bopladserne. Kogestensgrubernes placering på små plateauer og på kanten af nu opfyldte og drænede tidligere våde lavninger korresponderer med det overregionale danske fundbillede. De har sandsynligvis indgået i rituelle handlinger nær vådområderne, der gennem bronze- og jernalder anvendtes som offersteder for genstande, dyr og mennesker. Også en stenfyldt lavning med kogestensfyld indgår sandsynligvis i samme ritus; lignende stensamlinger fra ældre jernalder ca. Kr. f. fandtes ved Lundegård ved Fensmark, ca. 1 km NV for Jeshøjgård.

Fund af grove flintafslag og -redskaber i grøfterne tyder på aktivitet i området også i bronzealder; de rundede kogestensgruber kan også tilhøre dette tidsrum. Endelig når vi helt op til middelalder med fund af munketeglstens og sortgodskeramik tæt NØ for Jeshøjgård, hvilket kunne indikere en forgænger for den nuværende gård nær denne. Den historiske ligvej anvendt frem til 1850'erne har med stor sandsynlighed sine aner som middelalderlig kirkesti mellem Øverup og Vridsløse kirke, nedlagt allerede i 1560 i forbindelse med Reformationen.

Der er således spor efter aktiviteter på arealet gennem ca. 1000 år, fra bronzealder (yngre bronzealder?, ca. 1000-500 f. Kr.) og ældre jernalder, især tiden omkring Kr. f. Fra de næste ca. 1000 år er der ikke spor efter aktivitet; først fra middelalderen finder vi atter spor i form af tegl, keramik samt den historiske ligvej, der højst sandsynligt har sine aner i middelalderen fra ca. 11-1200-tallet.

Underskrift

For beretningen

Cand. mag. Birgitte Borby Hansen

LMK lister

LMK=Landmark, GPS position. LMK-positionen for indmåling af selve grøfterne (nord- og sydende) fremgår af opstilling i Excel-ark (se bilag 5). Grøfter er indmålt i hhv. SV og NV hjørne. Placering af anlæg fremgår af udplotning, som sammenholdes med grøftnumrene.

LMK 001-088: grøfter på 2006:135

LMK 182-281: enkeltliggende anlæg i grøfterne samt målepunkter på feltudvidelser på 2006:135

Anlægsliste

A nr. 29, 84, 85 udgår. KG=Kogestensgrube. FS=fyldskifte

Anlæg	Grøft/Felt	Tegning	LMK	Type
1	2		182	Rundet FS
2	2		183	Sodet FS
3	2		184	KG
4	2		185	Stor sten
5	2		186	Sænkning
6	3		189	Sodet FS
7	4		190	Sodet FS
8	4		191	Rundet FS, KG?
9	4		192	Rundet FS
10	4		193	Rundet FS
11	4		194	Rundet FS
12	4		195	Rundet FS
13	4		196	Rundet FS
14	5		197	Sodet FS
15	5		198	FS?
16	5		199	KG
17	5		200	KG
18	6		201	Rundet FS
19	6		202	Rundet FS
20	6		203	Aflangt FS
21	6		204	Aflangt FS
22	6		205	KG
23	6		206	Aflangt FS
24	6		207	Aflangt FS
25	6		208	Sodet FS, amorf
26	7		209	Sodet FS
27	7		210	KG
28	7		211	Rundet FS
29	udgår			
30	7		212,213	KG
31	7		214	Grube med skår+ben
32	7		215	Sodet FS
33	7		216	KG
34	7		217	KG?
35	8		218	Sodet FS

36	8	219	Sodet grøft
37	8	220	Muld med munketegl
38	8	221	Sænkning
39	8	222	Bund af KG (?)
40	8	223	Bund af KG
41	10	228	Sodet FS
42	10	229	Sodet grøft
43	10	230	Sodet FS
44	11	231	KG
45	11	232	KG
46	12	233	KG?
47	12	234	KG
48	16	235	KG
49	16	236	Rundet FS
50	16	237	Sodet FS, amorf
51	16	238	Sodet FS – bund af KG
52	16	238	Sodet FS – bund af KG
53	17	239	KG
54	17	240	Sodet FS
55	17	241	Sodet FS
56	17	242	Rundet FS
57	17	243	KG
58	18	244	KG
59	18	245	Rundet FS
60	18	246	Rundet FS
61	18	247	Rundet FS
62	18	248	Rundet FS
63	19	247	KG
64	20	250	Samling af flade sandsten
65	20	251	Stensamling med KG-fyld
66	20	252	KG
67	20	253	KG
68	20	254	KG
69	21	255	KG?
70	21	256	KG
71	21	257	Bund af KG
72	21	258	KG
73	22	259	KG
74	22	260	Sodet FS
75	23	261	KG
76	29	262	Sodet FS
77	29	263	KG
78	29	264	KG
79	30	265	Ligvejen
80	30	266	Sodet FS, amorf
81	31	267	KG
82	31	268	Ligvejen
83	32	269	Ligvejen
84	udgår		
85	udgår		
86	33	270	Ligvejen
87	34	271	Sodet FS
88	34	272	Ligvejen
89	36	273	Sodet FS
90	36	274	KG
91	39	275	KG
92	39	276	KG

93	39		277	Ligvejen
94	41		278	KG
95	42		279	KG
96	9	2,3	226,227	sodet FS
97	9	2,3	226,227	sodet FS
98	9	2,3	226,227	sodet FS
99	9	2,3	226,227	sodet FS
100	9	2,3	226,227	KG
101	20	4	A-nummer 101 udgår – var allerede indmålt som A 65 ved GPS indmåling af anlæg. MP 1 og 2 indmålt 27/3, LMK 001+ 003; 002 fejl. KG- fyld	
102	20	4	Moderne nedgravning	
103	20	4	Moderne nedgravning	

Anlægsbeskrivelse

Tal i parentes henviser til lagbetegnelser på tegninger. Placering af anlæg fremgår af anlægsliste.

KG=kogestengrube. FS=fyldskifte. Ø=diameter

Nærmere undersøgte anlæg fremgår af tegningsliste samt udvidede beskrivelser. Alle øvrige anlæg i grøfterne er beskrevet i overfladen straks efter afrømning.

A 1

Et lille rundet sodet FS.

A 2

En KG, et aflangt sodet FS, Ø 115 cm, sodet muld med skørbrændte sten.

A 3

En KG, Ø 115 cm, sodet muldet fyld, skørbrændte sten.

A 4

En kæmpesten stående på højkant, ca. 35x100x100 cm.

A 5

Del af muldopfyldt sænkning, let sodet muld med store sten.

A 6

Et aflangt sodet FS, ca. 110x250 cm, heterogen fyld, under gammel muld.

A 7

Et aflangt rundet let sodet FS, ca.90x160 cm.

A 8

Lidt N for A 7 ses et rundet muldet FS, mørkegrå, svage trækulsspor, ca. 100 cm Ø, en afpløjet KG?

A 9

Ca. 2 meter N for A 8 et do. FS, dog uden trækul, ca. 75x90 cm Ø.

A 10

Ca. 2,5 meter N for A 9 et do. med trækulsnister, ca. 70 cm Ø.

A 11

Ca. 4 meter N for A 10 et svagt sodet muldet stærkt stenet FS, ikke brændte sten, ca. 110 cm Ø.

A 12

Et rundet gråligt muldet FS, ca. 55 cm Ø, stadig ekstremt stenet ler.

A 13

Ca. 6 meter N for A 12 et do. ca. 35 cm Ø.

A 14

Et amorft mindre let sodet muldet FS, heterogent.

A 15

Afmærket anlæg, under vand, kan ikke bestemmes.

A 16

På sydvestkanten af Jeshøj ses en rundet KG, 110 cm Ø, tætpakket med skørbrændte sten og skærver. Profil viser jævnt rundet nedgravning, ca. 22 cm dyb, bestående af (1) mørk gråbrun leret muld, partielt sodet, mange skørbrændte sten og skærver af bjergart, ca. 7-15 cm Ø. Lidt rødbrændt ler ses øverst i fyldet samt lidt hvidbrændt flint i overfladen. (2): undergrund bestående af rødbrunt til grågult ler. Der kunne ikke hjemtages noget trækul.

A 17

På nordvestkanten af Jeshøj ses en KG, sodet muld, pakket med skørbrændte sten, ganske store, op til 30 cm Ø, anlægget er rundet, ca. 150x160 cm. Profil viser uregelmæssig nedgravning ca. 30 cm dyb, bestående af (1) gråbrun leret sandet sodet muld, med mange brændte sten af bjergart, op til 20 cm Ø. Undergrund (2): brungult sand, ler leret.

A 18

Et rundet gråbrunt muldet FS Ø 40 cm.

A 19

Et do. lidt N for A 18.

A 20

Et afrundet/aflangt FS af samme fyld som A 18, ca. 50x140 cm.

A 21

Ud for Jeshøj et aflangt mindre FS med muld og sodpletter, ca. 50x130 cm.

A 22

I bunden af gammelt muldlag og under ses en KG, sodet, med trækul og skørnede sten, Ø ca. 190 cm, den ligger således dybt!

A 23

Ved lavning ses et sodet aflangt FS.

A 24

Ved lavning ses et sodet aflangt FS.

A 25

Diffust svagt sodet amorf plamage.

A 26

På nordkanten af lavning ses en diffus plettet sodet plamage – del af opfyld?

A 27

Et sodet aflangt forløb sandsynligvis gammelt dræn, bredde ca. 65 cm, grøftelignende (nord for lavning), forstyrret KG i dræn.

A 28

Et enkelt muldet rundet FS, ca. 40 cm Ø.

A 30

På kanten af lavning ses en KG, velbevaret, ca. 100x170 cm, pakket med skørbrændte sten og sodet fyld, samt rødbrændt ler. Profil viser lav svagt rundet nedgravning ca. 14 cm dyb, bestående af (1) mørk gråbrun leret muld, partielt sortsvedet med trækul. En del sortsvedne sten og skærver af bjergart, ca. 10-12 cm, max. 20 cm Ø. I overfladen en del hvidbrændt flint. Undergrund: (2) rødbrunt til grågult ler. Den lave dybde er forårsaget af afrømning med maskine, idet en del sortsvedne sten ligger i bunken. Trækulsprøve hjemtaget.

A 31

Lige nord herfor en aflang større grube, muldet, med sodet KG lignende anlæg i hver ende, med ben og skår (ÆJA?). De to sidstnævnte anlæg (A 30 og 31) ligger nær hinanden nærmest på et lille plateau; der udvides omkring men der ses ikke yderligere anlæg.

Profil viser en uregelmæssig nedgravning ca. 32 cm dyb, bestående af (1) mørkt rødbrunt ler; i denne ses en lille diffus fordybning ca. 50 cm Ø, ca. 18 cm dyb (2) af gråbrun let muldet ler. Undergrund (3): groft gulbrunt grus med hvide kalkstumper/nister.

A 32

Under muldlag ses et rundet aflangt FS med sodpletter i muld og grus, ca. 80x145 cm.

A 33

En KG, velbevaret, tætpakket med skørbrændte sten og sodet gruset muld, Ø ca. 130 cm, rund.

A 34

Ca. 9 meter nord for A 33 en do. men mere afpløjet, ca. 120x150cm, sodpletet, ingen skørbrændte sten.

A 35

Et aflangt sodet FS, ca. 75x130 cm, ingen skørnede sten.

A 36

En bred grøft, øst-vest, 150 cm, let sodet, muldet.

A 37

I grøften ses et muldet område med et stykke munketegls; der udvides; ingen anlæg kun muld.

A 38

Nord i grøften ses over ca. 30 meter nord-syd et opfyldt moseområde, der blev gravet et prøvehul ned til den våde tørv.

A 39

Et sodet FS, ca. 65x100 cm, med trækulsstykker – bund af KG (?)

A 40

Få meter fra nordkanten af mosehullet ses et dobbelt rundet KG-lignende FS ("brilleformet"), sodet, skørnede sten, rødbrændt ler i kanten. Bredde ca. 110 cm, længde ca. 195 cm.

A 41

En amorf sodet plamage.

A 42

En bred sodet grøft med brændt ler, bredde 135 cm.

A 43

Et rundet svagt sodet muldet FS, ca. 75x95 cm – bund af KG?

A 44

En rundet KG, skåret af et dræn, svagt sodet med skørbrændte sten, Ø ca. 80 cm.

A 45

På nordkanten af lille muldopfyldt lavning ses en stor meget sodet KG pakket med skørbrændte sten og skærver, ca. 130x170 cm.

A 46

Et rundet muldet FS med lidt trækul og sten, tilsyneladende ikke skørnede, Ø 170 cm.

A 47

På kanten af lavning nordligst i grøft ses et diffust sodet ovalt FS ca. 95x130 cm, lidt skørbrændte sten, KG.

A 48

Lige ved Jeshøjvej ses en KG, ca. 110x160 cm., sodet muld, pakket med skørbrændte og skærver, forstyrret i overfladen af pløjning. Pløjelaget et tyndt, der ses kraftige plovstriber.

A 49

Et lille rundet FS ca. 30 cm Ø, svagt muldet, svagt sodet.

A 50

En amorf let sodet plamage.

A 51+52

På højeste punkt nær grøftens nordende ses 2 diffuse sodede afpløjede pletter med ca. 2 meters mellemrum – afpløjede KG (?).

A 53

Lige under pløjelag ses en rundet KG, Ø 100 cm, sodet, med trækul, skørbrændte sten og skærver.

A 54+55

Tæt nord for A 53 ses 2 let amorfe svagt sodplettede muldede plamager, den ene forstyrret af dræn.

A 56

Et svagt sodpletet let muldet rundet FS, 50 cm Ø.

A 57

En superellipseformet KG ca. 100x160 cm., stærkt sodet, stumper af skørbrændte sten, gennemskåret af et dræn.

A 58

Lige på nordkanten af lavbundet og smal lavning ses en KG, ca. 90x120 cm., svagt sodet grus, sodede brændte sten.

A 59-62

På bakkens plateau udvides omkring 3-4 svagt muldede rundede/aflange FS, 60-80 cm Ø, med lidt sodning i pletter; der ses dog ikke yderligere.

A 63

På en bakkes plateau ses en diffus let sodet KG i grus, brændte skærver, Ø 70 cm.

A 64

På nordkanten af lavningen ses flade sandsten liggende i lille samling, i omtrentlig forlængelse af hinanden; skal undersøges som værende evt. grav. Stenene ligger dels i gammel muld, dels i grus.

A 65

På sydsiden af en bakkes plateau, ca. 20 meter fra markant lavning, ses større uregelmæssig plamage ca. 325x350 cm, bestående af stærkt sodet og sandet muld, med mange sortsvedne og ildsprængte sten, Ø 5-

15 cm, samt lidt brændt flint. Snit i nordlige del viser en uregelmæssig fordybning ca. 30 cm dyb; anlægget med KG-fyld synes deponeret i en naturlig fordybning. Undergrunden består af ekstrem stenet og flintholdig leret grus, hvorfor de brændte sten absolut er lokale.

A 66

Ca. 13 meter nord for A 65 på samme plateau ses en KG, sodet muld og leret grus med brændte sodede sten, ca. 90x130 cm.

A 67

Ca. 13 meter nord herfor ses endnu en KG, med sodet grus og brændte sten samt hvidbrændt flint, ca. 110x140 cm.

A 68

Nord for A 67 ses en KG, sodet med brændte sten, ca. 140 cm Ø.

A 69

På sydkanten af lavning ses et aflangt muldet svagt sodet FS, ca. 90x200 cm, ingen synlige brændte sten – KG?

A 70

På lille plateau ses en diffust sodet bundrest af en KG, ca. 80x135 cm, lige under pløjelag i leret grus; ved siden af en lille amorf sodet plet.

A 71

Ca. 18 meter nord for A 70 ses en anden bundrest af en KG med pløjspor igennem, lige under pløjelag, med sodet diffus fyld og enkelte skørnede stenstumper, Ø 100 cm.

A 72

Ca. 20 meter nord for A 71 ses en rund lille KG, ca. 70 cm Ø, med sodet muldet grus og skørbrændte sten og skærver, lige under pløjelag.

A 73

Nær sydenden af grøften ses en KG, ca. 120x160 cm, sodet muldet grus med brændte sten, lige under pløjelag.

A 74

Lige nord for A 73 en svagt sodet forstyrret plet.

A 75

Der ses en KG, ca. 110x160 cm, sodpletet muldet grus og sodede sten.

A 76

Et diffust sodpletet FS, ca. 90 cm Ø, under gammel muld.

A 77

En muldet sodet KG, ca. 110x140, sodet muldet grus og sodede sten, i gammel muld.

A 78

Ca. 4 meter nord for A 77 ses en sodet KG, sodede sten, i gammel muld (delvist afrømmet).

A 79

Et ca. 3,5 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med nyere muld og teglstumper; del af ”ligvejen”.

A 80

Et lidt amorf nærmest bananformet FS, svagt sodpletet muld, blandet med grus og sten, ca. 80-100x300 cm; ingen brændte sten.

A 81

En KG, 70x220 cm., lang og smal, atypisk form, sodet, pakket med skørbrændte sten, lige under pløjelag. Profil pålangs af anlægget viser en jævnt rundet nedgravning, ca. 26 cm dyb, bestående af (1) gråbrunt let muldet ler, partielt sodet og med trækulsstumper. Mange sortbrændte og ildsprængte sten, hovedsagelig af bjergart, op til 20 cm Ø. Flere steder ses stærkt sodede områder (2). Undergrund (3): brungult ler.

A 82

Et ca. 2,5 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med nyere muld og røde teglstumper; del af "ligvejen".

A 83

Et ca. 3 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med muld, røde teglstumper, stumper af jernramme til staldvinduer o.l.; del af "ligvejen".

A 86

Et ca. 3 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med muld, teglstumper af rødt og gult tegl; del af "ligvejen".

A 87

Et diffus sodet gruset svagt muldet FS, 80 cm Ø.

A 88

Et ca. 3 meter bredt forløb i grøften, orienteret øst-vest, med muld, teglstumper af rødt og gult tegl, jernstumper; del af "ligvejen".

A 89

En sodet plet, let muldet ler, Ø 75 cm.

A 90

En KG ca. 100 cm Ø, sodet, skørbrændte sten.

A 91

På nordkanten af lavning ses delvist i/under gammel muld en KG, sodet fyld med sodede brændte sten, ca. 80x120 cm.

A 92

På kanten af en lille synlig lavning en KG, Ø 200 cm, sodpletet muld, pakket med skørbrændte sten og skærver. Den ligger under 20-30 cm gammel muld.

A93

Nordligst i grøften ses omrodet fyld af muld og ler, med tegl og jernstumper, sandsynligvis del af "ligvejen".

A 94

En KG, sodet muldet grus med skørbrændte stenstumper, Ø 80 cm, liggende under ca. 20 cm gammel muld.

A 95

På sydkanten af samme lavning som i grøft 40-41 ses en KG, sodet, muldet leret grus, lidt skørbrændte skærver, Ø ca. 100 cm.

A 96

Uregelmæssigt FS, ca. 75 cm Ø, dybde ca. 16 cm, jævn rundet bund. Fyld af (1) mørkt brunt let sodpletet muldet leret sand, en del ubrændte sten (fra undergrunden). Undergrund (2): gulbrunt leret sand med sten.

A 97

Uregelmæssigt/let rundet FS, ca. 42 cm Ø, dybde ca. 20 cm, let spids bund. Fyld af (1) gråbrun sandet leret muld, sodet, heterogen, nister af trækul og brændt ler. Anlægget er nedgravet gennem ældre muldlag ca. 10 cm tykt (2). Undergrund (3): bruntgult ler.

A 98

Uregelmæssigt FS, ca. 50 cm Ø, dybde ca. 12 cm, jævn rundet bund. Fyld af (1) gråbrun muld, leret og sodet, heterogen, nister af trækul. Undergrund (2): gråbrun ler.

A 99

Uregelmæssigt FS, ca. 80x100 cm, dybde ca. 16 cm, fladbundet, liggende op til stor sten. Fyld af (1): let sodet muldblandet leret grus, der går op til stenen. Undergrund (2) gulbrunt leret grus.

A 100

Rundet KG, ca. 90 cm Ø. Relativt dybt nedgravet, ca. 40 cm. Fyld af (1) grågrun leret muld blandet med grus. Tæt pakket med mange sortsvedne og ildsprængte, skørnede sten, sandsten og granit, flere er helt opløste, Ø 5-20 cm. Bund og sider synes "foret" med trækul, især bund (2) og (3). Undergrund (4): gulbrunt ler, vandlidende.

A 96-100: Anlæggene ligger i ekstrem stenet leret sand, flere steder ses plamager af gammel muld i naturlige små lavninger på stedet; anlæggene er delvist anbragt heri.

A 101

Nummer udgår – var allerede nummereret med A 65 ved GPS indmåling.

A 102

Moderne muldet nedgravning, forstyrrer A 65.

A 103

Moderne muldet nedgravning, forstyrrer A 65.

Fundliste og –beskrivelse

X 1 – 7 er løsfund fra afrømningen af grøfter.

X-nr	Anlæg	Grøft	Objekt
1		8	Et randskår af et meget hårdtbrændt lerkar, meget fintmagret gods, 0,8 cm tykt, glat vare, drejet (?), afrundet rand, gråbrun yderside, sort inderside. Fundet på markoverfladen ca. 10 meter vinkelret ud for sydenden af nyetablerede rønnebærhegn. Middelalder (?)
2		10	En grov flintflække med cortex, ca. 3x7 cm. Fundet ved gårdgrundens NØ-hjørne. Løsfund.
3		12	Et flintafslag med delvis cortex, ca. 3,5x6 cm. Fra bunden af gammelt muldlag i nordenden af grøft.
4		29	Et kraftigt tykt flintafslag uden cortex, let retouche på ene langside, ca. 4,5x7 cm. Løsfund fra grøften.
5		33	Et kraftigt tykt groft flintafslag med lidt cortex, retouche langs størstedelen af kanten, ca. 5,5x9 cm. Fundet i midten af grøften. Løsfund.
6		34	Et kraftigt groft skiveafslag med delvis cortex, delvis retouche, grov skraber (?), ca. 6,5x8 cm. Fundet syd i grøften. Løsfund.
7		34	Et flintafslag med heldækkende cortex på ydersiden, delvist retoucheret kant, skraber (?), ca. 4x6,5 cm. Fundet ca. midtvejs i grøften. Løsfund.

8	30	7	Trækul fra KG, LMK 214
9		7	Skiveskraber af flint, 6x6,5 cm, retouche på 2/3 af kanten, kraftig lysgrå flint med cortex på overside af skraber. Fundet på markoverfladen, nær kant af lille felt ved grøft 7, nær A 30.
10	100	9	Trækul fra bunden af KG A 100.
11	37	8	Fragment af munkesten, sortbrændt på ene side, bredde 12 cm, tykkelse 9,5 cm + 2 små fragmenter. Lå i gammel muld.
12	31	7	Fragment af randskår af hårdtbrændt kar med lige afskåret rand, godstykkelse 0,8 cm, samt enkelte små fragmenter af samme godstype/kan. Gravet af praktikant ABN.
13	31	7	Fragmenter af dyreknogeter, ituhuggede større rørknogeter af pattedyr (ko/hest?), slagteaffald (?). Gravet af praktikant ABN.

Tegningsliste

Nr.	Type	Skala	Anlæg	Grøft	Initialer
1	Profil	1:20	A 16, 30	5,7	KC
2	Profil	1:20	A 17,31,81,96-100	5,7,9,31	KC
3	Plan	1:50	A 96-100	9	KC
4	Plan/profil	1.20, 1:50	A 65, 102,103	20	KC/BBH

Fotoliste - digital farve Olympus C-310 (BBH eget kamera), optaget 25/1-07 af BBH

Nr	Objekt	Set fra
135-1	Området ved Jupitervej	SV
135-2	Området ved Jupitervej	SV
135-3	Østlige område, øst for Jeshøjvej	SV
135-4	Østlige område, øst for Jeshøjvej	SV
135-5	Østlige område, øst for Jeshøjvej	S
135-6	Skurpladsen bag Jeshøjgård	
135-7	Vestlige område, vest for Jeshøjvej	S
135-8	Vestlige område, vest for Jeshøjvej	S
135-9	Vestlige område, vest for Jeshøjvej	S
135-10	Vestlige område, vest for Jeshøjvej, med den kunstige sø	
135-11	Vestlige område, vest for Jeshøjvej	S
135-12	Vestlige område, vest for Jeshøjvej	S
135-13	Østlige område, øst for Jeshøjvej	SV
135-14	Vestlige område, vest for Jeshøjvej	S
135-15	Jeshøjgård, bagsiden	

Litteratur

- Becker, C. J. 1972: "Mosepotter" fra Danmarks jernalder. Problemer omkring mosefundne lerkar og deres tolkning. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1971.
- Borby Hansen, B. 2004: Kogestensgruber – almindelige med mystiske! Liv og Levn 18. Næstved Museum.
- Gustafson, L., Heibreen, T., Martens, J. 2005: De gåtefulle kokegroper. Kokegropseminaret 31. november 2001. Varia 58. Kulturhistorisk Museum Fornminneseksjonen. Oslo.
- Jensen, J. Danmarks Oldtid bd. 1 – 3
- www.dkconline.dk